

10. Науменко А.М. Складові індивідуального стилю перекладача: [стаття] / А.Науменко. // Новітня філологія. – М., 2009. – №13 (33). – С. 141-153. – (Режим доступу) http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nevfil/2010_13/13-16.pdf

11. Вікіпедія. Вільна Енциклопедія. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://uk.wikipedia.org>.

Стаття надійшла до редакції 22.04.2014 р.

Шум О., асп.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, г. Київ

ЛЕКСИКО-СТИЛИСТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА РОМАНА О. ГОНЧАРА «СОБОР» НА НЕМЕЦКИЙ ЯЗЫК

В статье рассмотрены особенности перевода украинских фразеологизмов на немецкий язык на примере романа О. Гончара «Собор». Исследование посвящено анализу способов сохранения и особенностей передачи на немецкий язык фразеологических единиц.

Ключевые слова: перевод, роман, стилистика, стратегия перевода, фразеологизм.

Shum O., PhD student,
Institute of Pilology, Taras Schevchenko National University of Kyiv

LEXICAL-STYLISTIC FEATURES OF TRANSLATION OF THE NOVEL «THE CATHEDRAL» BY O. HONCHAR INTO GERMAN

The article describes the peculiarities of translation of the Ukrainian phraseology into German on an example of the novel “The Cathedral” by O. Honchar. The article analyses methods of preservation and transmission characteristics of idioms in translation into German.

Key words: translation, novel, stylistics, strategy of translation, idiom.

УДК 81'25:355](477)

Янчук С.Я., к.філол.н., доц.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

НЕПЕРЕРВНІСТЬ ТРАДИЦІЙ ВІЙСЬКОВОГО ПЕРЕКЛАДУ В УКРАЇНІ

У статті розглядається зв'язок між сучасними практичними й теоретичними набаннями в галузі військового перекладу та діяльністю чільних військових перекладачів другої половини ХХ століття.

Ключові слова: *військовий переклад, українська школа військового перекладу, військовий перекладач, історія військового перекладу.*

Хоча в українській науковій літературі не вперше підіймається питання становлення української школи військового перекладу (далі – УШВП), воно й досі залишається дискусійним. Спершу це питання підняв В.В.Балабін [Балабін 2007, 42-46], дещо згодом – В.С.Петрухін [Петрухін 2011]. Ми не могли залишитися осторонь і висловили наше бачення цього питання у власній публікації [Янчук 2013, 328-335]. На сьогоднішній день ми спостерігаємо поділ на львівську та київську школи, які, на жаль, досі розвиваються відособлено одна від одної. Це не забезпечує сприятливих умов для розвитку єдиної УШВП. Існують також інші суб'єктивні та об'єктивні причини, які стоять на заваді виробленню єдиної узгодженої позиції науковців щодо становлення УШВП. Ми зупинимося на таких об'єктивних причинах, як відсутність чіткої періодизації розвитку українського військового перекладу та обмаль інформації про кращих українських перекладачів воєнної доби. Також, за рідким винятком, не залишилися друкованих праць визначних військових перекладачів. Відповідно постає питання тягlostі традицій українського військового перекладу, яке залишилося поза увагою вітчизняних істориків, літераторів та перекладознавців.

Мета цієї розвідки – проаналізувати можливість закладення історичних підвалин для подальшого розвитку української школи військового перекладу. Простежити зв'язок між сучасними практичними і теоретичними надбаннями в галузі військового перекладу та діяльністю чільних військових перекладачів другої половини ХХ століття.

Актуальність дослідження зумовлено нагальною потребою довести факт неперервності традицій українського військового перекладу як передумови становлення і подальшого розвитку української школи військового перекладу.

Вітчизняне перекладознавство завдячує своїм стрімким розвитком історичному фундаменту. Яскравим прикладом цього є українська школа художнього перекладу, адже неперервність розвитку її традицій не викликає жодного сумніву. Безупинно триває робота вітчизняних науковців, спрямована на віднайдення нових фактів перекладацької спадщини від часів Київської Русі до наших днів. Серед останніх праць, особливо інформативними є роботи Т.В.Шмігера [Шмігер 2009, 2012, 2013] та Л.В.Коломієць [Коломієць 2013]. Попри велику теоретичну і практичну цінність згаданих робіт, вони не містять інформації про розвиток військового перекладу в Україні, але можуть слугувати дороговказом у роботі над заповненням цієї лакуни. Навряд чи сьогодні можливо створити бібліографію військових перекладів, адже доступ до таких текстів був і залишається доволі обмеженим. Хоча інтенсифікація наукових досліджень у галузі військового перекладу останнього десятиріччя обумовлює потребу укладання бібліографії перекладознавчих праць фахівців радянської та української шкіл військового перекладу. Така бібліографія доповнить історичну частину теорії перекладу, значно спростить науково-дослідницьку роботу у галузі військового перекладу та усуне проблему паралельного або повторного розроблення науковцями однієї теми. Також на часі є здійснення ґрунтовного біо-бібліографічного огляду діяльності українських військових перекладачів різних історичних періодів. Такий огляд

не лише дасть змогу дізнатися про умови, специфіку та методи роботи їхньої роботи перекладачів, а й слугуватиме передачею молодим фахівцям тих ціннісних орієнтирів, що сформувалися у тих військових перекладачів, які пройшли через горнило глобальних та локальних конфліктів другої половини ХХ-го та початку ХХІ-го століть. Адже ціннісні орієнтири перекладачів-звитязців є тим мірилом військової честі, доблесті й слави, на які слід рівнятися тим, хто обрав для себе фах військового перекладача.

На жаль, теорія військового перекладу поки не підкріплена подібного роду працями. Адже українські військові перекладачі практично не залишили по собі власних письмових перекладів, чи хоча б мемуарів. Це пояснюється не лише тривалими періодами бездержав'я в історії українського народу, але й острахом потрапити під лещата репресивної більшовицької машини за оприлюднення службової інформації, яка не підлягає розголошенню. Дещо краща ситуація у наших закордонних колег. Так, спогади американського військового перекладача часів Другої світової війни В. Арчі [Archie 1949, 249-255] досі є предметом наукового інтересу багатьох сучасних перекладознавців, про що свідчить частотність посилань на працю згаданого автора.

Зважаючи на вимоги щодо обсягу цієї статті, ми обмежимося висвітленням перекладацької діяльності та наукових здобутків лише найвидатніших військових перекладачів, починаючи із сорокових років ХХ століття, які зробили значний особистий внесок в українське перекладознавство. Досліджуваний часовий відтинок доцільно розбити на три основні частини: I період – Друга світова війна та окупація Німеччини Союзниками (1941-1949 рр.), II період – локальні війни за участю Радянського Союзу (1950-1989 рр.), III період – участь незалежної України у міжнародній миротворчій діяльності (з 1992 р. по сьогоднішній день).

Чи не найтрагічнішими були долі військових перекладачів, які служили у Червоній Армії під час Другої світової війни. Адже фронтові перекладачі працювали не лише у штабах, але і на передовій. Їхнім основним завданням була робота з трофейними військовими документами і, звичайно ж, участь у допитах військовополонених. Перекладачів також призначали у склад розвідувальних та диверсійних груп, вони готували агітаційні матеріали й закликали ворога складати зброю за допомогою гучномовців. Це була робота з постійним ризиком для життя. Більшість з них загинули, виконуючи завдання різного ступеня важливості. Після закінчення війни багато військових перекладачів потрапили в ГУЛАГ за звинуваченням у шпигунстві. До інших військових перекладачів воєнного часу доля була прихильнішою. Серед них і такі наші співвітчизники, як М.Д.Дятленко, Ю.О.Жлуктенко та І.В.Корунець.

Микола Дмитрович Дятленко народився 26 листопада 1914 р. в с. Куличці Лебединського району Сумської області. Коли німецькі загарбники напали на Радянський Союз, Микола Дятленко був студентом факультету західних мов і літератур Київського університету. Студентську лаву довелось змінити на військовий однострій. Микола Дятленко починав військову службу рядовим, а закінчив – майором. Брав участь в обороні Києва та Сталінграда, у визволенні Мінська. Микола Дятленко був старшим інструктором політуправління Південно-Західного, Сталінградського, Донського, Центрального та 1-го Білоруського фронтів. Основним завданням цього відділу була агітація серед ворожих військ, яких намагалися схилити

до задачі у полон та співпраці. Для виконання таких завдань виконувалися потужні гучномовні установки, які встановлювалися поблизу передових позицій противника. Також Микола Дмитрович був літературним працівником газети для німецьких солдатів «Зольдатен варгайт» («Солдатська правда»). Йому випала нагода працювати перекладачем під час допиту генерал-фельдмаршала Паулюса. За іронією долі, фотографія того допиту облетіла весь світ і використовувалася як знаряддя агітації. Так, несподівано для себе, капітан Дятленко став фронтовою знаменитістю. У березні 1944 р. М.Д.Дятленко на чолі групи антифашистів-німців був закинтий з літака в партизанську бригаду для роботи серед військ противника. Керована ним група провела значну роботу з розладу ворожих гарнізонів у тилу. В боях з німцями, що намагались оточити партизан, Микола Дмитрович був тяжко поранений. За бойові заслуги нагороджений двома орденами Червоного Прапора, орденом Червоної Зірки та 7 медалями. Про пережите на війні М.Д.Дятленко розповів у спогадах, опублікованих у збірках «Битва за Сталінград» (1969), «Октябрьские страницы» (1971), «Один день войны» (1974) та періодиці. [Бурятова 2010, 12-13]. Серце відважного воїна, професійного перекладача і талановитого письменника М.Д.Дятленка перестало битися 1996 р.

Юрій Олексійович Жлуктенко народився 31 серпня 1915 р. у с. Олександрівка Новомосковського району Дніпропетровської області в селянській родині. У 1937 р. Юрій Жлуктенко вступив до Київського університету на новостворений факультет західноєвропейських мов і культур. Друга світова війна перервала навчання. Майбутній науковець добровольцем пішов на фронт після закінчення 4-го курсу. З 26 червня по 23 вересня 1941 року рядовий Жлуктенко служив у політуправлінні 5 Армії на посаді інструктора-перекладача. Під час служби при штабі, рядовому Жлуктенку доводилося перекладати під час допитів полонених німців. Його вражала самовпевненість, а інколи й зверхність німецьких офіцерів, які сприймали свій полон як прикрий випадок. Полонені німецькі офіцери були настільки зазомбовані геббельсівською пропагандою, що ніяк не могли збагнути, як їм досі наважуються чинити опір. У тому ж 1941 р. військова частина рядового Жлуктенка потрапила в оточення. На окупованій території Юрій Жлуктенко перебував до визволення міста Києва радянськими військами.

В діючу армію Юрій Жлуктенко повернувся в листопаді 1943, спочатку він став рядовим стрільцем, а вже зимою 1944-го – рядовим сапером інженерного батальйону. Згодом – молодший сержант, заступник командира відділення. На війні ремесло сапера є одним з найнебезпечніших, але доля прихильною до молодого бійця, який брав участь у боях за визволення України, Молдови, Румунії, Болгарії, Югославії, Угорщини та Австрії. В запас Юрій Олексійович звільнився старшиною, його нагороджено орденом «Червона зірка» та медаллю «За відвагу».

У 1946 р. Ю.О. Жлуктенко закінчив перерване війною навчання в університеті. У 1954 р. він захистив кандидатську, а у 1969 р. – докторську дисертації. Професор Ю.О. Жлуктенко був науковим керівником 46 кандидатських дисертацій. Найглибше вчений досліджував англо-українські та німецько-українські мовні зв'язки. Ю.О. Жлуктенко був одним із ініціаторів заснованого 1979 р. першого в Україні перекладознавчого збірника «Теорія і практика перекладу». Учений чимало зробив для припорошення здобутків українського перекладного словникарства. 1974 р. за його редак-

цією вийшов англо-український словник (65 тис. англійських слів). Він опублікував близько 190 друкованих праць, був співавтором і відповідальним редактором ряду видань, що справили визначальний вплив на формування в Україні цілих лінгвістичних напрямків, зокрема контрастивної лінгвістики, соціолінгвістики, лінгвістичної теорії перекладу [Чередниченко 1995, 7-12]. Ю. О. Жлуктенко відійшов у вічність 4 лютого 1990 р.

Ілько Вакулович Корунець – кандидат філологічних наук, професор Київського національного лінгвістичного університету, заслужений працівник народної освіти України, член Національної спілки письменників України. Ілько Вакулович відомий, в першу чергу, як один із фундаторів вітчизняного перекладознавства. Маловідомими, але не менш вражаючими є воєнні сторінки біографії великого вченого. Адже з 1941-го по 1947-й рік Ілько Вакулович виконував обов'язки військового перекладача.

Народився Ілько Вакулович у 1922 році. В школі надзвичайно здібний учень Ілька Корунець отримує з усіх предметів тільки п'ятірки. У випускному посвідченні лише відмінні оцінки, що дає йому право вступити до будь-якого вишу без іспитів. Але завдячуючи Урядовій постанові від 1940 р. вибір в Ілька був обмежений лише військовими навчальними закладами. Тож Ілька мобілізують і посилають у Вітебське військове училище. Він прибуває туди у травні 1941-го. У червні всіх курсантів піднімають по тривозі і спішно везуть до західного кордону.

Пам'ять ветерана закарбувала його перший день на війні. 22 червня 1941 року його військова частина зазнала удару німецької авіації на станції неподалік білоруського міста Гродно. Так, щойно демобілізований 19-річний юнак Ілько Корунець вперше заглянув у вічі смерті. Після виходу з оточення він займався інформаційним перекладом – перекладав приватні листи німців, а також іноземні газети, у яких висвітлювався перебіг бойових дій на Східному фронті. Але найбільш небезпечною була робота на передовій, де Ілька Вакуловича часто призначали перекладачем розвідувальних груп, завданням яких було захоплення у полон німецьких солдат та офіцерів. У незбагненно важких і стресових умовах доводилося Ільку Вакуловичу застосовувати увесь свій хист і самовладання для визначення справжньої цінності захопленого «язика». Це такий вид польового перекладу, у якому перекладач не має права на помилку. Адже ціною такої помилки буде не лише власне життя, а й життя бойових побратимів.

Після закінчення війни Ільку Корунцю випала доля три з половиною роки проживати у Німеччині. За цей час він став лейтенантом, попрацював перекладачем на різних посадах. Спершу – у відділі зв'язку з населенням, згодом – у адміністративному відділі й на останок – на посаді коменданта дачі Військової ради 8 армії. За час перебування на посаді коменданта Ілько Вакулович не лише вдосконалив свої знання німецької мови, а й вивчив ще дві – англійську та італійську. Англійську Ілько Вакулович почав вивчати слухаючи німецьку радіотрансляцію освітньої програми «English by Radio», а згодом продовжив навчання під керівництвом професора Кейптаунського університету. Італійську Ілько Вакулович опанував за три з половиною місяці, щодня спілкуючись з інтернаціональними італійськими вояками у Берліні. Крім мовної практики, в Німеччині Ілько Корунець отримав безцінний досвід міжкультурного спілкування.

Професор І.В.Корунець є автором понад 100 наукових, науково-методичних праць, художніх перекладів з англійської та італійської мов. Під його керівництвом було захищено 22 кандидатські дисертації. Проте чи не найбільшим визнанням праці ветерана є вдячні та сумлінні студенти, яким він передає свій безцінний скарб – життєвий досвід і знання. [Янчук 2013, 5].

Віталій Степанович Петрухін (1952) – полковник запасу, заступник начальника Навчально-наукового центру мовної підготовки Академії сухопутних військ ім. гетьмана Петра Сагайдачного.

Віталій Петрухін Закінчив факультет славістики Львівського національного університету ім. І.Франка. Він також отримав звання молодшого лейтенанта запасу, оскільки паралельно навчався на військовій кафедрі, де опановував фах військового перекладача. У 1975-1977 рр. лейтенант Петрухін проходив службу у Центральній групі військ у Чехословаччині на посаді військового перекладача. Його робочими мовами були російська, чеська, польська та англійська. Після повернення з Чехословаччини Віталій Петрухін отримав призначення на посаду викладача на кафедрі військового перекладу Львівського національного університету ім. І.Франка, де він працював з 1977 р. по 1978 р. Наступним етапом була робота у Польщі, де Віталій Петрухін спершу працював на посаді начальника відділу усної пропаганди, а згодом – заступником начальника прес-центру Північної групи військ (1988-1993 рр.). Основні завдання – проведення нарад та робочих зустрічей з представниками польських ЗМІ. З 1993 р. Віталій Степанович очолював кафедру військового перекладу і психологічних операцій Львівського військового інституту. За 10 років роботи на посаді начальника кафедри, В.С.Петрухін добився значних результатів. Разом зі своїми колегами він почав з викладання 4-х іноземних мов, а вже у 2002 р. довів їх кількість до 16-ти. В.С.Петрухін є автором підручників з військового перекладу з чеської, польської і сербської мов.

Іван Миколайович Чорненький (02.12.1959) – полковник запасу, начальник кафедри іноземних мов Військової академії м. Одеси. В якості військового перекладача Іван Чорненький побував у різних куточках земної кулі. Першим службовим відрядженням став Алжир (1981-1982 рр.), другим – Боснія (1997-1998 рр.), де Іван Чорненький перебував у складі 240-го Окремого спеціального батальйону Збройних Сил України. Третім і останнім відрядженням став Ліван (2000-2001 рр.). До кола наукових інтересів І.М.Чорненького входить методика підготовки військових перекладачів, а до його учнів також належить автор цієї статті.

Віктор Володимирович Балабін (26.12.1960) – начальник Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка, генерал-майор, кандидат філологічних наук, професор, заслужений працівник освіти України. Віктор Володимирович є автором значної кількості наукових і навчально-методичних праць з військового перекладу, серед яких найбільш вагомою є дисертація на тему «Сучасний американський військовий сленг як проблема перекладу» (2002 р.), адже вона фактично ознаменувала цілий ряд дисертаційних досліджень з військового перекладу. Віктор Володимирович був військовим перекладачем в Афганістані (1982-1984 рр.).

Проведене дослідження дає змогу зробити такі **висновки**:

1. Висвітлення діяльності та наукових здобутків військових перекладачів є необхідною передумовою становлення і подальшого розвитку УШВП, а також відкриває горизонти нових перспективних досліджень.

2. Розглядаючи поодинокі історичні факти професійної діяльності військових перекладачів, які дійшли до нас, ми наврод чи можемо говорити про можливість створення чіткої періодизації їх діяльності. Але значення цих постатей – неоціненне не лише для становлення і подальшого розвитку УШВП, а й для українського перекладознавства в цілому.

3. Хоча до 1992 р. українські військові перекладачі не могли використовувати рідну мову у своїй роботі, їхній практичний досвід та наукові здобутки стали надбанням української науки. А це прямо засвідчує факт неперервності традицій українського військового перекладу.

4. Вважаємо за необхідне увести до програми підготовки військових перекладачів бібліографічні матеріали, ціннісні орієнтири й той безцінний практичний досвід, за які інколи доводилося платити кров'ю кращим представникам нашого народу. Ці матеріали доцільно об'єднати в окремий спецкурс, який би читався на початковому етапі підготовки військових перекладачів у ВВНЗ України. Це питання набуває особливої ваги у контексті деморалізації українського війська після окупації Криму військами Російської Федерації.

Перспективним вважаємо укладання бібліографії перекладознавчих праць фахівців радянської та української шкіл військового перекладу з її подальшим розміщенням у мережі Інтернет. Також вбачаємо доцільність у здійсненні біо-бібліографічного огляду діяльності українських військових перекладачів та їхнього внеску у вітчизняне перекладознавство й літературу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балабін В. Проблеми мовної підготовки в Збройних Силах України / Віктор Балабін // Наука і оборона: щоквартальний науково-теоретичний та науково-практичний журнал МОУ № 2, 2007. – С. 42-46

2. Бурятова Т.І. Письменники Сумщини у Великій Вітчизняній війні. Бібліографічний довідник / Т. І. Бурятова // Суми, 2010. – С. 12-13

3. Коломієць Л.В. Український художній переклад та перекладачі 1920-30-х років: матеріали до курсу «Історія перекладу»: навч. посіб. / Л.В. Коломієць. – К.: ВПЦ Київський університет, 2013. – 559 с.

4. Петрухін В. Військовий переклад: стан і перспективи його вивчення в Україні / Віталій Петрухін // Електронний журнал семінару «Теорія і практика військового і технічного перекладу» кафедри іноземних мов Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, 2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ejournal.svirsoft.com/zasidannia/2/dopovidi/Petruhin.doc>

5. Мови європейського культурного ареалу: розвиток і взаємодія / О.І.Чердніченко, Н.М.Биховець, О.В.Двухжилов та ін. – К.: Довіра, 1995. С. 7-12

6. Українське перекладознавство ХХ сторіччя : бібліографія / ЛНУ імені Івана Франка, НТШ ; склав Т. Шмігер ; [автори передм.: Р. Зорівчак, Т. Шмігер ; наук. ред. Р. Зорівчак]. – Львів, 2013. – 626 с.

7. Шмігер Т.В. Історія українського перекладознавства ХХ сторіччя / Т.В. Шмігер // Передм. Р. Зорівчак. – Київ: Смолоскип, 2009. – 342 с.

8. Шмігер Т. Вагомість бібліографії українського перекладознавства у контексті історії національної науки / Т. Шмігер // Всесвіт. – 2012. – № 3/4. – С. 240-246.

9. Янчук С. Невідомі зв'язки відомого перекладознавця / Сергій Янчук // Ветеран столиці, газета КМОВУ, №11 (42), грудень 2013. – С. 5

10. Янчук С. Теорія військового перекладу в Україні: стан, проблеми, перспективи / Сергій Янчук // Мовні і концептуальні картини світу [збірник] – К.: Київський університет, 2013. Вип. 43, ч. 4–С. 328-335

11. Archie, W.C. (1949) The Interpreter in Peace and War / W.C.Archie // The French Review: Vol. 22, No.3 (Jan., 1949), pp. 249-255

Стаття надійшла до редакції 16.04.2014 р.

Янчук С.Я., к.філол.н., доц.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, г. Київ

НЕПРЕРЫВНОСТЬ ТРАДИЦИЙ ВОЕННОГО ПЕРЕВОДА В УКРАИНЕ

В статье рассматривается связь между современными практическими и теоретическими достижениями в области военного перевода и деятельностью видных военных переводчиков второй половины XX века.

Ключевые слова: *военный перевод, украинская школа военного перевода, военный переводчик, история военного перевода.*

Yanchuk S.Y., Cand.Phil.Sci., Associate Professor
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

CONTINUITY OF THE MILITARY TRANSLATION TRADITIONS IN UKRAINE

This paper deals with the relationship between modern practical and theoretical achievements in the field of military translation and activities of prominent military translators in the second half of the twentieth century.

Key words: *military translation, Ukrainian school of military translation, military translator; history of military translation.*